

Szilvási Léna
INTENZÍV – INNOVATÍV – PARTNERI
Üres divatszavak vagy lényeges tartalmak?

A szociális szolgálatok hazánkban egyre több olyan családdal dolgoznak, ahol a mindennapi megélhetési gondok jelentik a legnagyobb problémát. Tudjuk, hogy mennyire hiányos az ellátórendszer – például a gyermekpszichiátriai jellegű problémák megoldására. Egyre több gyereknél tapasztalunk olyan súlyos magatartási, tanulási problémákat, melyek egy-egy szakember számára is nehezen kezelhetőek, ráadásul kevés a rendelkezésre álló szakember. A hozzá való eljutás még a fővárosban is gondot jelent: ha a szülőnek szerencséje van, és megtalálja a neki, a problémának és a pénztárcájának is megfelelő szakembert, akkor is rengeteg időt és energiát emészt fel a rendszeres oda-vissza utazgatás. Vidéken pedig – akár a Budapesttől 40 km-re lévő községben - egyszerűen nincs elérhető szakember. Felvetődik tehát a kérdés, aktuális-e ma Magyarországon családokat támogató intenzív programokról beszélni.

Mit értünk intenzív szolgáltatáson?

Az intenzív szolgáltatás célja a gyermek családból való kiemelésének megelőzése. Ismérvei az alábbiakban foglalhatók össze:

- egyszerre igazodik a szülő és a gyerek szükségleteihez
- elérhető a család számára
- figyelembe veszi, hogy az időnek különös jelentősége van egy gyerek életében, a szolgáltatás éppen ezért intenzív, ami kifejeződik
 - időben: minimum heti rendszerességgű, de akár napi sűrűségű találkozások során történik, viszonylag rövid időintervallumban (3-6 hónap)
 - végig gondoltásban: a szülő és a szakember közös, rendszeres együttműködését jelenti egy előkészített terv mentén
- több szakember összehangolt munkájára épül
- többféle szolgáltatás összehangolását igényli
- többféle szervezet együttműködését feltételezi.

Az intenzív programok a gyermekes családok számára kidolgozott programokon belül alakultak ki. Nyilvánvalóan azért, mert az időtényező rendkívüli jelentőségű. A gyerek napi odafigyelést, szerető gondoskodást, biztonságot igényel, ez a feltétele annak, hogy fejlődjön. Azonban vannak szülők, akik saját megoldatlan problémáik miatt mindezt nem tudják gyermekeik számára biztosítani, és vannak különleges helyzetek.

Csak néhány példa:

- terhes fiatalkorú nők szociálisan is nehéz körülmények közt (megoldandó kérdések: gyerekvállalással kapcsolatos érzések feldolgozása, lakhatási körülmények biztosítása, partnerrel való kapcsolat rendezése, szülői szerepre való felkészülés)
- egyedülálló szülő, akinek egyszerre válik bizonytalanná szociális helyzete és jelentkezik valamilyen probléma valamelyik gyerekével
- szenvedélybeteg szülő egy visszaesési időszakban
- gyermek gondozási helyének megváltoztatása: pl. hazakerülés a vér szerinti anyához, aki azonban akár néhány évig nem nevelte
- sérült gyermek születése vagy szülés utáni depresszió kialakulása.

A speciális helyzetek illusztrálására egy konkrét esetet is említenék: az anya lakáshelyzete megoldatlan volt, amikor második gyerekével terhes lett. A terhesség és szülés idejére a gyermek nevelőszülőkhöz került. Az anya a második gyereket örökbe adta, hogy képes legyen az elsőt magához venni és felnevelni – eleinte anyaothonban.

Hosszan sorolhatnánk tovább azokat a szituációkat, amikor az élet mindennapi „felnőtt” feladataival való megküzdés és a gyerek biztonságos nevelése nehezen összeegyeztethetőek, és külső erőforrások bevonását igényelhetik. Ezekben az esetekben jogosan merülhet fel a gyermek biztonságos környezetbe való helyezésének szükségessége. Ugyanakkor tudjuk, hogy a családból való kiemelés mennyire traumatikus hatású, és az elhúzódó különlet mennyire veszélyezteti a gyermek és szülő közötti kapcsolatot. Annak érdekében, hogy elkerülhető legyen a gyermek kiemelése, illetve hogy a kiemelés csak minimális ideig tartson, szükségesek az intenzív, sokoldalú támogatást biztosító programok.

Sok szolgálat ma is végez intenzív beavatkozásokat, ezek kapcsán azonban több kérdés is felvetődik:

Értékelve van-e ez a munka?

Elvárja-e ezt a munkát valaki?

Díjazza-e ezt a munkát valaki?

Van-e biztosítva munkaidő erre a tevékenységre?

Számíthatunk-e más szolgálatok, szakemberek együttműködésére?

Van-e olyan partnerünk, aki hasonló intenzitással hajlandó az esetben részt venni?

Videotrénings mint innovatív módszer

A videotrénings, a segítő kamera egyike lehet azoknak a szolgáltatásoknak, melyet a családnak felajánlhatunk akkor, ha a szülő-gyerek kapcsolatban zavarok keletkeznek akár a szociális helyzet, akár a családot érintő egyéb stressztényezők miatt.

Miért újszerű ez a módszer, miért jó ezzel a módszerrel dolgozni?

- A képek ereje nagy, a vizualitás újfajta élmény, a képek segítségével közösen újra végiggondolhatunk megélt pillanatokat.
- Reflektorfénybe helyezi a szülő-gyerek kapcsolatot, ami gyakran feltáratlan erőforrásokat mobilizál.
- Objektivitása miatt nagyobb teret biztosít a szülő meglátásai számára.
- Szórakoztató.

A szülő-gyerek kapcsolatban keletkező kisebb problémák esetén a videotrénings önálló segítő módszerként jól alkalmazható a „nem-szériák” „igen-szériákká” való átalakítására, a ráhangolódás javítására, nehezen kezelhető gyerekek hatékonyabb irányítására.

Sokproblémás családok esetében a módszer jól illeszthető egy összetettebb szolgáltatási tervbe, mivel lappangó kapcsolati energiákat mobilizál, felhívja a figyelmet a gyerekek szükségleteire és érzéseire, érzelmeket mozgósít, érzékenyít, és az alacsony verbalitású családok számára is érthető, használható. Gyors változásokat indít el, amire más beavatkozások is támaszkodhatnak.

A kimerevített képek jól használhatóak egy-egy téma mélyebb megbeszélésére, a közös munka lényeges pontjainak összefoglalására. A képekről való beszélgetés során saját gyerekkori élmények, tilalmak kerülnek felszínre.

A szülőkhöz gyakran felmerülő kérdés, különösen, ha egy család anyaotthonban él, vagy átmenetileg a gyermeket mások gondozására kellett bízni: "Jó szülője vagyok-e én a

gyermekemnek?" A képek lehetőséget kínálnak a megerősítésére, pl. fiatal, de ösztönösen jó anya esetében, aki partnerkapcsolatában sokféle gonddal küszködik.

A gyermekről készült felvételekben való gyönyörködés nagy segítséget jelent az olyan szülőnek, akinek nehezen kezelhető gyereke van, akivel gyakoriak a fegyelmezési problémák.

Mit jelent a partneri viszony?

Erről sokat tanultunk a videofelvételek visszanézéséből, különösen abból, amikor azt vettük fel, ahogyan a szülőkkel beszélgetünk. A videó saját magunk számára is új felfedezéseket tett lehetővé azzal, hogy a rögzített pillanatokat akár többször is meg lehet nézni, egyedül, szupervizorral vagy bárki mással. És ha valóban kíváncsiak vagyunk saját magunkra és arra, mennyire partneri a kapcsolatunk az adott szülővel: erre vonatkozóan a felvételek sok információval szolgálnak.

Én így jöttem rá arra, hogy olykor - számomra a történés pillanatában észrevétlenül - milyen könnyen fojtom a szót a szülőbe, ha valami fontosnak látszó dolgot akarok mondani. A visszanézés során sikerült megkülönböztetnem azokat a szülői arckifejezéseket, amelyek a tanácsalanságról, és amelyek a valódi részvételről, együttműködésről tanúskodnak.

Amikor megtanultam visszavonulni, kiderült, hogy a szülők esetleg nagyon mást gondolnak ugyanarról a képről, máshogy gondolkodnak, mint én. Ebben a tanulási folyamatban döbbsentem rá arra, hogy mást jelent a siker nekem, mint a szülőnek, és nem az én általam lényegesnek tartott célokért dolgozunk, hanem azokért, amik a szülők számára fontosak.

Megtanultam, hogy a szülőre való odafigyelés, az ő érzelmeire, gondolatvilágára való ráhangolódás nem is olyan egyszerű. Ám ha ez sikerül, mennyivel könnyebb együtt dolgozni, partneri módon, az ő tempójának, az ő igényeinek, az ő képességeinek megfelelően!

Gyerekek és családok a gyermekvédelem határán

Kik ezek a gyermekek, családok ma?

- 20 000 - 30 000 gyermek az állami gondoskodás rendszerében vagy annak határán
- kb. 300 000 gyerek, akik szegénységben élnek szüleikkel együtt
- válófélben lévő szülők és gyerekeik

- beteg szülők és gyerekeik
- tanulási- és magatartás-zavaros gyerekek és szüleik
- sérült gyerekek és szüleik
- kisebbségi családok.

Ezek a családok összetett feladatokkal küszködnek nap mint nap, és érthető módon támaszra van szükségük a számukra a társadalmat megjelenítő intézmények felől. A segítő szakemberek dolga a leghatékonyabb segítségi formákat nyújtani ezen családok számára, de dolguk az is, hogy a társadalom figyelmét felhívják és érzékennyé tegyék ezen családok nehézségeire.

A sikeres beavatkozásokhoz jól együttműködő szakemberekre van szükség. Olyan szakemberekre, akik a szülőkkel és egymással párbeszédben vannak, és képesek

- összedolgozni,
- érdeklődéssel fordulni egymáshoz,
- egymás ötleteiből építkezni,
- észlelni és értékelni az érzéseket,
- belátni, hogy a helyes-helytelen, nyertes-vesztes fogalom párok irrelevánsak.

Párbeszédben lenni nehéz munka, de megéri.